



**ՌՈՒԴՈՒՆ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ**

Երևանի պետական համալսարանի երկրաբանական ֆակուլտետի ամբիոնի վարիչ, երկրաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

**ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ  
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՍՏԵՂԾՈՒՄԸ (ՀԱՅ-ԳԵՈ)  
ԻԲՐԵՎ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐԱԳՈՒՅՆ  
ԽՆԴԻՐ**

Հանրապետության արդյունաբերության ու տնտեսության զարգացման հարցում կարևոր տեղ ունեն ընդերքի հանքային հարստությունները, որոնցով այնքան հարուստ է Հայաստան աշխարհը: Հանքային նյութերի որոշ տեսակների պաշարներով Հայաստանն ԱՊՀ երկրներում զբաղեցնում է առաջատար դիրքեր:

Երկրաբանական բարենպաստ վիճակը, հեռանկարային տարածքների առկայությունը, խոր հորիզոններից ոչ բավարար ուսումնասիրությունը, ժամանակակից գիտական տեսությունների կիրառումն, ինչպես նաև նոր մեթոդների ու տեխնիկայի օգնությամբ ընդերքի ուսումնասիրությունն ու օգտակար հանածոների տնտեսական գնահատումը թույլ են տալիս այն հետևությունն անել, որ հանրապետության հումքային բազան այսուհետ էլ կընդարձակվի:

Իբրև հիմնական ու որոշիչ գործոնության օբյեկտներ կարող են ծառայել բնական հանքային ռեսուրսները՝ սև, գունավոր և հազվագյուտ մետաղները (երկաթ, քրոմ,

սնդիկ, պղինձ, մոլիբդեն, կապար, ցինկ, ոսկի, արծաթ, սելեն, թելուր, ռենիում, պլատին, բիւմոթ, տիտան, վանատիում և այլն), բնական տնաշինական և երեսապատման քարերը (տուֆեր, ֆելզիտներ, տրավերտիններ, մարմարի կոնգլոմետատներ, գրանիտներ), բնական սուրբենտները (դիատոմիտներ, բենտոնիտներ, ցեոլիտներ, պերլիտներ), բնական կիսաթանկարժեք հումքերը (ազաթ, օբսիդիան, օնիքսային մարմար, հասպիս, լիսովինիտ, քարացած ծառաբեկոր, լեռնաբյուրեղ, իլմենիտ, նոնաքար, փիրուզ, իսլանդական շպատ): Կան գիտական հանքաբանական գտածոներ ավաստի հանքավայրի հնարավոր հայտնաբերման համար, ինչպես նաև լեռնաքիմիական հումքերի՝ քարաղի, գիպսակավի, հանքային ներկանյութերի, բարիտների, ֆոսֆատների, բորի հումքի, քիմիակայուն նյութերի, հրակայուն նյութերի, ֆլյուսների և այլնի հանքավայրեր: Քիչ չեն նաև կերամիկական և ճենապակյա հումքի, կվարց պարունակող ապակյա հումքի խոշոր պաշարները: Հանքային և քաղցրահամ

ջրերի պաշարների ավելի արդյունավետ օգտագործումը թույլ կտա դրանցից ստանալ արժեքավոր հազվագյուտ մետաղների բաղադրանյութեր (լիթիում, ռուբիդիում, ցեզիում, բոր, գերմանիում ) և շատ ուրիշ քանկարժեք նյութեր:

Հայաստանի Հանրապետության ազգային երկրաբանական ծառայության ստեղծումը հնարավորություն կտա կենտրոնացված իրականացնել պետության հանքահումքային բազայի հայեցակարգային ուսումնասիրությունն ու դրա արդյունքների օգտագործումը երկրի տնտեսության ու արդյունաբերության զարգացման ոլորտում:

Հայ-Գեոյի հիմնական  
նպատակներն ու խնդիրները

Կարևորագույն նպատակը հետախուզված հանքային ռեսուրսների օգտագործումն է: Այդ նպատակով պետք է ստեղծվի և կիրառվի ավտոմատացված երկրաբանական-տեղեկատվական համակարգ (ԵՏՀ), որն էլ հիմնականում կիրականացնի երկրաբանական միջավայրի վիճակի ու պահպանության գնահատումը (արտաքին՝ էկոգենային, ներքին՝ էնդոգենային) և թույլ կտա աշխուժացնել արտաքին տնտեսական ու երկրաբանատեխնիկական գործունեությունը:

Վերոնշյալ ծրագրերի իրականացման համար Հայ-Գեո ազգային ծառայությունը պետք է զբաղվի հետևյալ հարցերով՝

1. մասնակցի Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի, կառավարության կողմից մշակվող և ընդունվող օրենքների

ստեղծման գործընթացներին,

2. ստեղծի երկրաբանական-տեղեկատվական տվյալների հուսալի բազա հանքային ռեսուրսների վերաբերյալ, որը կներառի օգտակար հանածոների ու դրանց հանքավայրերի տեխնոլոգիական ու տնտեսական տվյալները:

Հայ-Գեո ազգային ծառայությունն իրականացնելու է բազմաբնույթ համալիր գեոսքանավորում ու մոնիթորինգ՝ աերոտիզերական նորագույն մվաճումների, երկրաբանագիտական տեսությունների ու հետազոտությունների հատուկ մեթոդների կիրառմամբ: Կարևոր հարցերից է լինելու հիդրոերկրաբանական ռեժիմի ու ստորգետնյա ջրերի հիդրոտեխնիկական պայմանների մոնիթորինգը՝ ջրային ռեսուրսների ու ինժեներական երկրաբանության գնահատման ուղղվածությամբ:

Գործունեության կարևորագույն մաս են կազմելու հեռանկարային պլանավորման մեթոդներն ու երկրի հումքային բազայի զարգացման կանխագուշակումները՝ երկրաբանական աշխատանքների ռազմավարական ուղղություններով:

Ներդրումային ու ինովացիոն գործունեության լիցենզավորումն, ըստ ստեղծված տվյալների բազաների, թույլ կտա կարևորել երկրի առաջնահերթ խնդիրներն այդ ոլորտի օգտակար հանածոների հանքերի շահագործման ասպարեզում՝ հենվելով տեխնոլոգիական ու տնտեսական ժամանակակից գնահատման մեթոդների վրա:

Փոխշահավետ միջազգային համագործակցությունը կնպաստի օտարերկրյա կապիտալի համար երկրի այս ասպարեզում

ներդրումներն ավելի նպատակային դարձնելու կարևորագույն խնդրի լուծմանը:

Գործունեության ոլորտներից մի քանիսն էլ՝ երկրաբանական տեխնիկայի, երկրաբանական բնապահպանության ու ընդերքի պահպանության ասպարեզում կհասնեն միջազգային չափորոշիչներին:

Ինքնին հասկանալի է, որ նորաստեղծ ու լայնածավալ այս կառույցը պետք է մեծ ծավալների ուսուցողական ծրագրեր իրականացնի՝ չբացառելով նաև համապատասխան մասնագետների պատրաստումն ու վերապատրաստումն աշխարհի ամենալավագույն ուսումնական կենտրոններում՝ նպատակ ունենալով մի քանի տարվա ընթացքում հիմնադրելու և կատարելագործելու համաշխարհային չափանիշներին համապատասխան սեփական ուսումնական կենտրոն:

Հայ-Գեոն աստիճանաբար կընդարձակի նաև իր սեփական գիտահետազոտական բազան՝ նպատակ ունենալով մշակել հանքանյութերի նախապատրաստման ու հարստացման նոր տեխնոլոգիաներ ժամանակակից փորձագիտական տեղակայանքների ու վերլուծական լաբորատոր մեթոդների կիրառմամբ: Այս աշխատանքների ծավալման ընթացքը մեծապես կախված կլինի հանքերի հետազոտությունների համար շահագործող ընկերությունների ֆինանսական միջոցների ներդրումների տեմպերից:

Տնտեսական ու սոցիալական զարգացման համար այսպես են լուծվում հիմնահարցերն այն երկրներում, որտեղ բավականին արդյունավետ գործում են ազգային երկրաբանական ծառայությունները (Ավստրիա, Գերմանիա, Իռլանդիա, Ֆրան-

սիա, ԱՄՆ և այլն):

Հաշվի առնելով վերոշարադրյալը՝ ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության յուրահատուկ քաղաքական ու տրնտեսական պայմանները, կազմակերպչական հիմնահարցերը կարելի է լուծել՝ տեսադաշտում ունենալով հետևյալ երկու պայմանները.

1. Հայ-Գեոն անմիջականորեն ներառել Հայաստանի Հանրապետության կառավարության ենթակայության ներքո,

2. Հայ-Գեոին շնորհել ազգային օրգանի կարգավիճակ:

Հայ-Գեոն պետք է իրավասու լինի իրականացնելու գործունեության հետևյալ տեսակները.

ա) մշակել, նախագծել, կառուցել, արտադրել և վաճառել տեխնոլոգիական բարձր մակարդակի երկրաբանական համասարքեր, ծրագրային սարքեր ու համակարգեր,

բ) զբաղվել ժողովրդատնտեսական ու երկրաբանական խնդիրների լուծմամբ, այդ թվում՝ լեռնային հորատանցումներ, հորատանցքեր ու գործունեության այլ տեսակներ, որոնք արգելված չեն Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ:

Հայ-Գեոի տեղեկատվական ծառայությանն իրավունք է վերապահվելու չիրապարակել այնպիսի տեղեկություններ ու տվյալներ, որոնք առևտրական գաղտնիք են ներկայացնում: Առևտրական գաղտնիքի պահպանումը պարտադիր պետք է լինի Հայ-Գեոի բոլոր քաղծառայողների ու պետական ծառայողների համար: Պետական գաղտնիքի ձևն ու բովանդակությունն, ինչպես նաև դրանց պահպանման կարգը որոշվելու են

Հայ-Գեոի կանոնադրությամբ:

Նշված ծրագրերի իրականացման համար անհրաժեշտ է ստեղծել կառավարման արդյունավետ համակարգ (տես՝ նկար 1):

Հայ-Գեոի ազգային ծառայությունը կառավարվելու է միանձնյա ղեկավարման սկզբունքով: Գլխավոր տնօրենն ինքնուրույն է ղեկավարելու ծառայության ամբողջ համակարգն, ինչպես նաև հաստատելու կանոնադրությունն ու դրանում իրականացվող փոփոխություններն, այնուհետև, ըստ սահմանված կարգի, ներկայացնելու է Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն՝ այն հաստատելու համար:

Գլխավոր տնօրենը գործելու է Հայ-Գեոի անունից՝ առանց հավատարմագրի՝ ներկայացնելով կառույցի շահերը բոլոր պետություններում, արտասահմանյան կազմակերպություններում, ընկերություններում: Հանդիսանալու է գույքի սեփականատեր, ստորագրելու է պայմանագրեր, հանձնելու է հավատարմագրեր, բանկերում հաշիվներ է բացելու, հաստատելու է ծառայության կառուցվածքն ու աշխատակազմի ցուցակը, որը պարտադիր է լինելու բոլոր աշխատողների համար:

Հայ-Գեոի գլխավոր տնօրենին կից ստեղծվելու է գիտատեխնիկական խորհուրդ խորհրդակցական ձայնի իրավունքով՝ երկու բաժիններով.

ա) փորձագիտական խորհուրդ (վարչություն), որը բաղկացած կլինի կառուցվածքային ստորաբաժանումների ղեկավարներից ու մի քանի առաջատար մասնագետներից,

բ) երկրորդ խմբում կընդգրկվեն

Հայ-Գեոի ծառայության առաջատար մասնագետներ, ուրիշ կազմակերպությունների, ձեռնարկությունների մասնագետներ, ինչպես նաև՝ այլ երկրներից հրավիրված մասնագետներ:

Հայ-Գեոի ֆինանսական գործունեությունը կապահովվի հետևյալ աղբյուրներից.

1. հարկային հատկացումներ և տույժեր, որոնք առաջանում են ընդերքի օգտագործման արդյունքում,

2. Հայաստանի Հանրապետության բյուջետային հատկացումներ,

3. հանրահումքային արտահանման մաքսատուրքեր,

4. Հայ-Գեոին կից ստեղծված հասարակական հիմնադրամի և սեփական արտադրաառևտրական գործունեության հետևանքով առաջացած ֆինանսական միջոցներ:

Հայ-Գեոի ծառայությունը հաստատված չափանիշների հիման վրա ձևավորելու է միասնական գիտաարտադրական ու սոցիալական զարգացման ֆոնդ: Մնացորդային ֆինանսական միջոցները կփոխանցվեն ծառայության աշխատավարձի ֆոնդին, իսկ վերականգնման նպատակով տրամադրված ամորտիզացիոն հատկացումների լրիվ գումարները գիտաարտադրական ու սոցիալական զարգացման ֆոնդ և կօգտագործվեն ըստ անհրաժեշտության: Գիտաարտադրական զարգացման ընդհանուր ֆոնդի միջոցները կծախսվեն գործող օբյեկտների վերականգնման, տեխնիկական վերազինման, գիտահետազոտական, նախագծային-շինարարական և այլ նպատակների համար՝ գործող օբյեկտության համաձայն:

Ֆոնդի միջոցներն ու կուտակումները

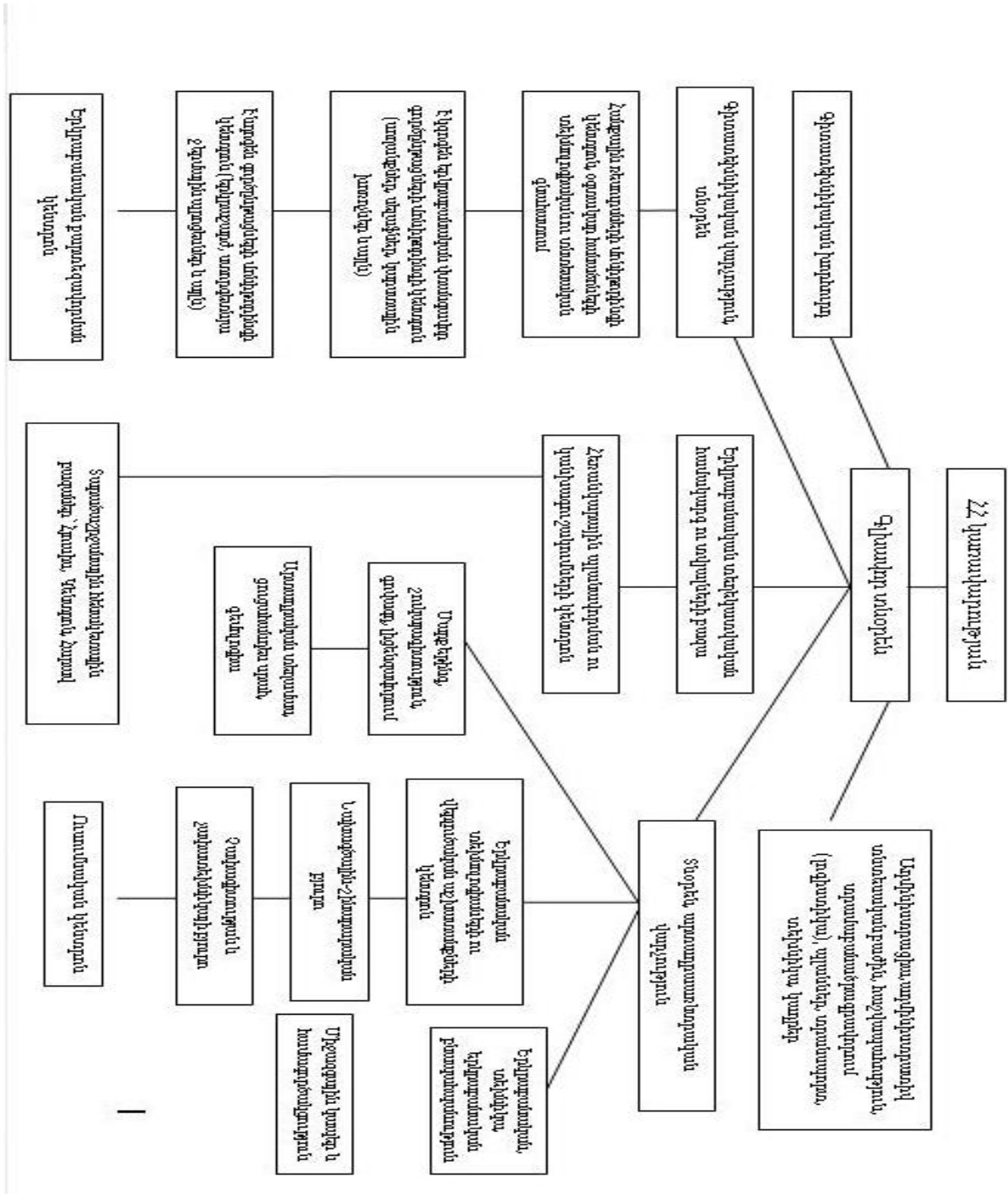
կօգտագործվեն շրջանառության սեփական միջոցների վերականգնման, աշխատանքների վճարման և այլ նպատակների համար:

Մահմանված կարգի համաձայն՝ ազգային ծառայության Հայ-Գեոն կարող է օգտվել բանկային կրեդիտորներից:

Բյուջետային հատկացումների հաշվարկներում հաշվի են առնվելու այն առավելությունները, որոնք պետության կողմից նա-

խատեսված են արտակարգ իրավիճակների առկայության հետ կապված աշխատանքների համար:

Փաստորեն, ներկայացված է հակիրճ ծրագիր Հայաստանի Հանրապետության համար չափազանց կարևոր ու արդիական նոր ազգային ծառայության՝ Հայ-Գեոն հիմնադրելու ու գործունեություն ծավալելու վերաբերյալ:



ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ԾՆԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԳԼՈՒԽԻ Գ-ԱՄԹԸ  
ԱԳՅԱՅԻՆ ԾՆԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ԱԳՅԱՅԻՆ ԳԼՈՒԽԻ Գ-ԱՄԹԸ